

AKADEMIA DOKUMENTALNA

Odgłosy robaków: zapiski mumii
scenariusz, na podstawie opowiadania
Masahiko Shimady *Miira ni naru made*, Peter Liechti
reżyseria: Peter Liechti
zdjęcia: Mathias Kälin, Peter Liechti
Szwajcaria 2008

EKSPERYMENTALNY DOKUMENT (GENEZA I CHARAKTER FILMU)

Film Petera Liechti balansuje między dokumentem a filmową fikcją. Nakręcony został na podstawie mini-powieści współczesnego pisarza japońskiego Masahiko Shimady *Aż będę mumią* (*Miira ni naru made*), która z kolei miała źródła w autentycznej historii - o mężczyźnie, zmarłym z głodu w lesie, przy którego bezimiennych zwłokach znaleziono dziennik, prowadzony w ostatnich dniach życia.

Historia ta, szokująca w swej skrajności, ma jednak określone zaplecze kulturowe. Samobójstwo ma w Japonii szczególny wymiar: w przeszłości czyn honorowy i kulturowo sankcjonowany, a zarazem szczególnie okrutne narzędzie społecznej kontroli, współcześnie zaś przede wszystkim smutny sygnał napięć społecznych. W powieści Shimady, wybór śmierci przez zagłodzenie i śmierci niezauważalnej dla innych (w ukryciu) bywał także odczytywany jako przeciwstawienie się kulturze konsumpcji oraz niejako „anty-przykład” w stosunku do głośnego i publicznego harakiri pisarza Yukio Mishimy w 1970 roku.

W filmie słyszymy większość tekstu Shimady, odczytanego przez narratora zza kadru, choć Liechti skrupulatnie usunął wszelkie wzmianki mogące łączyć bohatera z kulturą japońską. Jak twierdzi reżyser, tym samym film jest dokumentem z odczytania tekstu.

Jednak jego dokumentalny wymiar można rozumieć także na inne sposoby - „inspirowany faktami” film to próba „odegrania” autentycznego doświadczenia umierania i wciągnięcia w to doświadczenie odbiorcy (choć rzecz jasna zarazem nic tu nie jest autentyczne, począwszy od faktu, że ekstremalne, ponad dwumiesięczne doświadczenie bohatera zostało skondensowane do trwającego półtorej godziny audiowizualnego spektaklu).

Z kolei charakter radykalnego eksperymentu „artystyczno-metafizyczno-fizjologicznego” ma czyn głównego bohatera: kontemplacja własnej, samobójczej, trwającej dwa miesiące śmierci głodowej - „samobójstwo egzystencjalne” jako „estetyczna kontemplacja odchodzenia” (Por. Stefan Chwin, *Samobójstwo jako doświadczenie wyobraźni*).

PRZESTRZEŃ

Akcja *Odgłosów robaków...* Petera Liechti została umieszczona „wszędzie i nigdzie”. Nie znamy nazw, nie wiemy niczego poza tym, co przekazuje nam głos zza kadru: najpierw kobiety - informujący o znalezieniu w lesie zasuszonego ciała zmarłego z głodu mężczyzny oraz jego dziennika - potem zaś mężczy, należący do narratora-bohatera. Sposób podania informacji, mnożący szczegóły a zarazem odmawiający rzeczywistych danych, jest swego rodzaju parodią stylu dokumentalnego.

Bohater słucha muzyki, czyta klasyków zachodniej literatury, rozważa głęboko zakorzenione w kulturze wizje zaświatów (od chrześcijańskich po buddyjskie - a wszystkie wydają się mu, niewierzącemu, równie bliskie i równie odległe zarazem, bardzo silne jest tu rozumienie i odczuwanie metafizyki jako konstrukcji kulturowej), bierze pod uwagę i ostatecznie odrzuca możliwość dojścia czy doczołgania się do pobliskich szlaków, wreszcie - na poły z obawą, na poły z nadzieją - oczekuje w każdej chwili nadejścia kogoś, kto przerwie jego samotną wyprawę ku śmierci.

Las ma w tradycji europejskiej szczególne znaczenie - historycznie to miejsce oddzielone od kultury rozumianej jako ład (wizualny i moralny), miejsce zjawiania się złych duchów, pokus, przechodzenia w zaświaty. W Japonii las także jest przestrzenią ukazywania się istot nieludzkich; ponadto, złą sławą cieszy się las Aokigahara na obrzeżach góry Fuji: bardzo gęsty i trudny w eksploracji, od wielu lat jest celem samobójczych wypraw Japończyków (por. Katarzyna Tórz, *Odgłosy robaków - zapiski mumii*, recenzja filmu).

Warto jednak, dla kronikarskiej ścisłości, dodać, że scenerią dla opowiadania Shimady nie był las na zboczach Fuji - akcja *Aż będę mumią* rozgrywa się na wyspie Hokkaido, film zaś został nakręcony w Szwajcarii. W przebitkach widzimy także polskie miasta, które, zdaniem reżysera, świetnie odegrały rolę miejsc anonimowych i nieokreślonych.

BIBLIOGRAFIA

Stefan Chwin, *Samobójstwo jako doświadczenie wyobraźni*, Wydawnictwo „TYTUŁ”, Gdańsk 2010

Lisette Gebhardt, „*Bis ich zur Mumie werde*”. *Shimada Masahiko und die Tradition der Verweigerung - japanische Texte und Inszenierungen wider die moderne Gesellschaft*, tekst dostępny na stronie:

http://www.peterliechti.ch/filme/mummy/download/lisette_gebhardt.pdf, (dostęp: 26.03.2016)

Peter Liechti, *Vorgeschichte. Persönlicher Zugang*,
<http://www.peterliechti.ch/page.php?it,0,16,3> (dostęp: 26.03.2016)

Maurice Pinguet, *Śmierć z wyboru w Japonii*, przeł. M. Kubiak Ho-Chi, Universitas, Kraków 2007

Matylda Szewczyk, *Kilka uwag na pograniczach dokumentów i kultur w: Sztuka w kinie dokumentalnym*, red. P. Kwiatkowska, M. Szewczyk, Wydawnictwo Mammal, Warszawa 2016 (premiera w maju 2016; artykuł o filmach *Wodne dzieci* Aliony van der Horst i o *Odgłosach robaków - zapiskach mumii* jest rozwinięciem części sygnalizowanych tu wątków)

Katarzyna Tórz, *Odgłosy robaków - zapiski mumii*, reż. Peter Liechti, recenzja filmu, „Dwutygodnik”, pod adresem:
<http://www.dwutygodnik.com/artukul/1013-odglosy-robakow-zapiski-mumii-rez-peter-liechti.html>, dostęp 10.01.2016.

Wpis z bloga tofugu.com, zawierający m.in. link do filmu dokumentalnego o lesie Aokigahara,
<http://www.tofugu.com/2012/07/23/aokigahara-japans-haunted-forest-of-death/>, dostęp 10.01.2013.

Opowiadanie Shimady online:
http://iwp.uiowa.edu/sites/iwp/files/IWP2004_Shimada_Mummy.pdf

Master-classy Petera Liechti: <https://soundcloud.com/scotdoc/podcast-008> (dostęp: 26.03.2016)

opracowała: Matylda Szewczyk